

GŁĘBOKO (158) *av*

Oba o jasne.

comp i sup (45 + 14) (nã)głębiéj (58), głębi (1) *Calep*; -éj (17), -ej (1), -(e)j (40); -éj : -ej *Oczko* (2 : 1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI(XVIII) – XIX w.

1. *W dużej odległości od jakiejś powierzchni w dół lub do środka; alte Mącz, Cn; depresse, profunde Cn* (117) : Bacząt Salomon/ dál zagrzeftz ono drzewo w ziemię wielmi głęboko *OpecŻyw* 58v; aby tak onę ołtrą koronę głębiéy w głowę ie⁸⁰ wbili. *OpecŻyw* 128v, 138v; Też iestliby bolenie człowiek miał w nątrz głęboko/ tedy ma z płucney żyły obphicie krew pułzczać *FalZioł* V 67v; a the wodę do vft biorąc: na wznak leżeć/ á czo na głębiey w gardło wpułzczać *FalZioł* V 91, I 102d, 143b, IV 31c, 37a, V 60v, 91 v; Oczy głęboko w czele leżące, znamio: człowieka ołtrego wzroku y dobrej pamięci *GlabGad* N6; *Goski* *2; Kazał go zabić á głęboko zágrześć *BielKron* 148, 288; Habere radices altas Głęboko korzenie pułzczać w ziemię *Mącz* 345a, 5d, 126d, 370d; niechayże w onym gąłczu íthoi we dnie y w nocy tydzień álbo dwá/ pothym go możelz dáć kowác/ á day mu róg tym głębiey brác gdzieby miał tym więcéy náráftác *SienLek* 176v; Z niemocnemi końmi nie iezdź głęboko do wody *SienLek* 187, 103v, 104, 187; *RejAp* 9v; *HistRzym* 101v; *RejZwierc* 109v; Wybierz łóże Vpułtowi dobrze głęboko *Strum* L2v, E2v, E3v [2 r.], G3, H4, I4v, K [4 r.], L2v; *BudNT Luc* 6/48; W Królestwie Peru/ iest rzéká Márágnon/ mil ízefnaście náłzych włérz byftro idąc/ y bárzo głęboko/ ku włchodowi *Oczko* 7v; Bylic Mędrcomie óni ták do tego chćiwi/ iz w íáfkinié fye z láterniámi bárzo głęboko wpułzczáiác/ chćieli fye tego dowiedzieć *Oczko* 9v; Cieplice/ chorobam głęboko we wnętrzu wkrzewióném/ máło pomogá. *Oczko* [41], 3v, 13v, I4v, 27, [40] [2 r.]; y dzwonek odiąwłzy/ włómie go głęboko zágrzebł. *SkarŻyw* 527, 28; *ArtKanc* M6; *Calep* 935a; zaż nie lepiej bylo/ Zeby człowiecze síemię nie ípłodziło/ Albo więc/ gdyby mnie/ śmiertelne oko Zayrzawłzy: wnet záś w grob złóżyć głęboko? *GrabowSet* T2v; *LatHar* 290; *GosłCast* 32.

W charakterystycznych połączeniach: głęboko brodzić, jechać, iść (4), korzenić się, leżący, posiekany, siedzieć, siekać, wbi(ja)ć (2), wetknąć (3), wkorzeniony, wkrzewiony, wleźć, włożyć (4), (w)puszczać ((w)puścić) (5), wpychać, wrażony, wstrzelić, (wy)brać (5), wybran, zágrześć (3), zakryć, zasieść.

Zwrot: »(w-, wy)kopać (się) głęboko« [szyk zmienny] (9): Iako my nyekopaly row naymyenyv vyezolkach głąbyey yedno thak yako był z dawna głąboky *ZapWar* 1521 nr 2220, 1521 nr 2220; *BielKron* 456; *KochPs* 121; y fłyśzał głos mowiący: trzebá głębiey kopác/ y kopał *SkarŻyw* 28, 28; *BielSen* 14; *GrabowSet* V3; Podobny iest człowiekowi dom buduiącemu/ ktory wykopał głęboko [*qui fodit in altum*]/ y záłóżył fundament ná íkále. *WujNT Luc* 6/48.

Szereg: »szeroko, (i) głęboko« [szyk 2 : 1] (3): przewiodł woýłko Rzymíkie ná drugá ítronę Renu/ chocia tá rzeka głęboko/ ízeroko y prętko idzie. *BielKron* 285v; *Strum* 04; *Oczko* 7.

W przen (16) : ale kto to sobie chce przycytac mułi być mocny w wierze i mułi mieć macicę a korzenié/ w prawdę głęboko zapułzczoné *MurzHist* P2; *RejWiz* 90v; A rozmáite złófliwych mnoftwo/ nie będzie pozyteczné/ y cudzołózne ízczepienia/ nie pułcżą korzenia głęboko [*non dabunt radices altas*] *Leop Sap* 4/3; *OrzList* h2v; Nie przeciw íie chociać glánc/ z wirzchu Gágátkowy/ Ale iedno kęś dożrzy/ tám głębyey do głowy. Znaydziefz Rubinowy bláłk/ Szmáragdowá cnotę

RejZwierz 90v; *BibRadz Sap* 4/3; *OrzRozm* F4; *RejPosRozpr* b3; *Vćiekayćie/ bierzćie bárzo/ głęboko [in profunda]* założyli fundament dla mieszkania obywatela Chácorá *BudBib Ier* 49/30; To przykazanie iefli fię głęboko w korzeni w fercá náfze [*si altius insederit animis nostris*]/ może nas odtráżyć od czynienia krzywđ. *ModrzBaz* 77v, 69; *GórnTroas* 69; *SkarKaz* 550b.

W porównaniu (1): iáko pijány w błoto głębiey w grzechy brnęli *CzechRozm* 89.

W charakterystycznych połączeniach: *głęboko doźrzeć, pokładać, puszczać (puścić) (2), rozkorzenieć się (2), sadowić się (2), usieść, wkorzenieć się, wpoić się, zabrodzić, założyć, zapuszczony*.

Zwrot: »głęboko (za)brnąć« = *za daleko się posunąć (2)* : Głębokofwá zábrnęłá/ y będziewáli hárdźie kázác/ á ná fwych opiniách przeftáwác/ pewnie nam thu ípłynác. Ale iefliże my ná proftość przodkow náfzych pátrząc/ ich brodem w tey Exekucyey poydzimy/ beśpiecznie do brzegu przebrniemy *OrzRozm* Iv; *CzechRozm* 89.

Szereg: »głęboko abo wysoko« (1): y ták głęboko ábo ráczey wyfoko [...] ofnowanie twoie założyli: iżeś Kościołá wfzytkie⁸⁰ nie wzrufzoná podporá y opoká zoftáłá *SkarJedn* 395.

Przen (20) :

a) *O nieszczęściu, potępieniu, grzechu, beznadziejnej sytuacji (12)* : Nie podnośze fie wyfoko/ Niechcefzli vpáść głęboko. *BierEz* F4; Bo duflá ma głęboko prze grzech w ftráchu pływa *LubPs* L4; *RejZwierc* 120v; Znowu téz/ co raz głębiéy/ w złościách fwych tonęli. *KochPs* 162; *SkarŻyw* 168, 263, 310; *WisznTr* 10; Wyrwi z przepáści w ktorey tkwię głęboko. Tobiem wyftąpił/ y zgrzelzyłem tobie *GrabowSet* N2v; *LatHar* 150; Boć tego Bog nie ścierpiál y włafney oyczyźnie fwey Cápárnáum/ ktora im fie więcey wyniołá/ tym ciężey y głębiey vpádlá, *PowodPr* 62.

W charakterystycznych połączeniach: *głęboko leżeć, ochynąć się, pływać, tkwić, tonąć (2), upaść (wpaść, upadać) (5)*.

Zwrot: »głęboko zanorzyć« (1): iák wielkie was ciemności przykryły/ A głęboko was z wáfzú wiárą zanorzyły *GrzegRóżn* N4.

b) *O sprawach tajemniczych, ukrytych, trudno dostępnych (8)* : ktorą obietnice y poćiechę prawdziwą Antykryft zágrzebł głęboko przez fwe fáłzywe obietnice/ dułze y żáłomfze. *GrzegŚm* 39; *BudBib Eccle* 7/24; *SkarŻyw* 362; *GrabowSet* C4; *PaxLiz* C.

W charakterystycznych połączeniach: *głęboko bywać, czerpać, szukać, zagrześć, zakryty*.

Zwrot: »głęboko kopać się, zakopany« (1 : 1): *RejZwierc* 103; Prawdá iáko potrzebna [...] głęboko zákopána *SkarKaz* Oooo2b.

Szereg: »wysoko albo głęboko« (1): A nye trzebá ich dáleko álbo wyfoko/ álbo głęmboko ífukác *KromRozm III* C3v.

a. *W jakiejś odległości (11)* : Bolis [...] Strzáłá teź kulá nieyáka ktorą w wodę ná ífnurze pułzezáyá/ bierzác miarę yáko głęboko. *Mqcz* 26a; *Librator* – waznik wodi ktori vczi iáko głęboko woda bicz ma wiedziona. *Calep* 601b.

Z bliższym określeniem miary (9): Wtorégo dnia od oné wyfokołci a podniefieniá vpadnie ták głęboko że ledwy będzie motz dozrzáno *OpecŻyw* 193; będzie brał ziemię ták głęboko/ póki ieno może z dołu wyléść *Strum* E4; nie day w Stáwie brác ziemię głębiéy ieno ná pól łokćią *Strum* E4v; będziefz chćiał ábyć Staw dobrze íchodził/ włóž žłoby głębiéy niżli dno v Stáwu *Strum* G, F, I4v,

L3, N4v; których ciááá ná tym mieýfcu/ ná którym fię modliáz dwánaście łtop głąmboko w trunie naydziełz *SkarŻyw* 566.

W charakterystycznych połączeniach: głąboko bić, kłaść, naleźć, upaść, włożyć, (wy)brać (4).

b. *Ze środka, z głąbi wydobywając się, pochodząc (2) :*

*Zwrot: »głąboko wzdychać (a. westchnąć)« (2): y bacząc Pána Iezufa przytomnego/ głąboko wzdycháiąc rzekł *SkarŻyw* 56, 151.*

2. *Daleko od brzegu, skraju; w środku, wewnątrz; alte, penitus, profunde Cn (4) : Vćiekł zaiąc głąboko wlás *RejRozpr* H2v; *RejZwierz* 13; *RejZwierz* 100v; y połtępuiąc głąbiey w onę ziemię ná połdnie: gdzie iedno w polu pod namiotkami pomiełzkał *SkarŻyw* 283.*

W charakterystycznych połączeniach: głąboko postępować, uciekść (2), zawieść.

3. *W wysokim stopniu nasilenias, rozwoju, pełni; bardzo, silnie, mocno; penitus Cn (20) : W to ią mego Dworzániná ták głąboko wdawać niechcę/ dofyć ná tym iż będye dobrym cnotliwym człowiekiem *GórnDworz* G3; A wzyfcy im nagłąbiey rozumy fwoie okazać chcieli/ tym nabrzydliwiey [...] błádzili. *Strykron* 1; Lecz ieczne na tym máło/ głąbiey połtępuie Nieščęścié. *GórnTroas* 11; *SkarKazSej* 679a.*

W charakterystycznych połączeniach: głąboko fundować, okazać, postępować, wdawać.

*Zwroty: »głąboko (za)brnąć, zabrodzić« [szyk zmienny] (6 : 1): *RejRozpr* I, K; Bo to íą głąbokye rzeçzy Ktoby to chciał mjecz napieçzy A ínacž jeczne wieczej íkkodzij Im kto głąbieij wto zabrodzij *RejKup* í3v; *GórnDworz* L3v; Głąboko zábrnęli [*profundam fecerunt aversionem*]/ pokazili (fię) iáko dni Giwehathá *BudBib Os* 9/9; á niedopuszczáłby im w onę zbytnią wolność ábo rádfzey íwawołą głąboko zábrnąć [*ac potius licentia diffluere pateretur*] *ModrzBaz* 20v; *GosłCast* 26.*

*»głąboko zaiść« [szyk zmienny] (2): *GórnDworz* C5; Iuž widzę páni moiá/ niedałz íe hánować/ [...] tákeš głąboko záłzłá we złé íprawy twoie *GosłCast* 62.*

*Szereg: »tak szyroko, jako głąboko« (1): Potym miłosci twey tak ízyroko iako głąboko dziekuię z tych Ludyciy na to Nowe miłe latko *LubWieś* A2.*

a. *O porze nocy: późno (6) :*

*Wyrażenie: »głąboko w noc, w nocy« = concubium, conticinium, de multa nocte, nox intempesta, silentium noctis *Mącz* [szyk 4 : 2] (5 : 1): Zna thełch yz wnoczi głąmboko na pokoy gdzie zuchowłka íczorka íwá a zdruga dzyewka lyezala themze kluczem othworzywłfy wíchedl. *LibMal* 1546/ 114; Nox intempesta, Głąboko w noc. *Mącz* 252a, 252a, 393b, 443d; A kto chce porozumiéć/ iáko wnoc głąboko/ Albo iáko dzień bliłko; niech ma pilné oko *KochPhaen* 20.*

4. *Mądrze, przenikliwie, niepowierzchownie, wnikając w istotę, w sedno rzeczy (17) : *RejPos* 5v; *CzechRozm* 222v; *Oczko* 6; O czym niechcę mowić głąbiey/ by fię nie zdáło/ że to w Polfcze gánię/ co ludzie chwálą. *GórnRozm* 2y.*

W charakterystycznych połączeniach: głąboko mowić, myślić, pisać, powiadać, pytać się.

*Zwroty: »głąbiej doźrzeć (a. wejrzeć)« (2): *RejZwierz* 84; ále kto w wnątrž głąbiey weirży/ náydzie ták *GórnRozm* K3.*

*»głąboko patrzeć« (2): *Oczko* 7; Chybáby głąbiey w rzeçz tę X, K, pátrzał. *CzechEp* 67.*

»głęboko sięgać« [szyk zmienny] (2): *KromRozm III C3v*; Ktoby z nas miał być lepszym/ trudne rozeznanie. Ale mnie się nie godzi sięgać tak głęboko/ Głowá v mnie iest wąta y zaćmione oko. *Prot B3*.

»głęboko wchodzić, wkraczać« (2 : 1): A to ktemu iżby w te rzeczy ktorych nie bárzo świadom/ á w ktorych nie do końca iest ćwiczony/ głęboko nie wchodził/ ále tak z wirzchu żeby thykał y tego/ y owego *GórnDworz N4*; nie zda mi sie ábym miał głębiey w tho wkraczać. *GórnDworz L18, Y2v*.

»głębiej wglądać (a. doglądać)« [szyk zmienny] (3): *RejZwierc 19*; Ale iż są niektorzy/ ktorzy w tę rzecz głębiey wglądaią/ y ná tym łamym przešťać niechcą/ áby Iezus miał być łynem Dawidowym *CzechRozm 154v*; *PowodPr 5*.

Szereg: »wysoko i głęboko« (1): bo on o Pánie Bodze nawyźszey y nagłębiey piśał/ niż który inźy Ewángeliśtá álbo Apóśtoł *Leop VVv*.

Synonimy: 3. *barzo, bezmiernie, mocno, nader, nazbyt, okrutnie, silnie, wielce, wielmi*; 4. *mądrze*.

Cf **GŁĘBOCE, NIEGŁĘBOKO**

AL